

ANNE SØE

og hendes slægt
Af TORSTEN BALLE

En af foregangsmændene i vort historiske samfund, redaktør M. Aaberg, skrev til årbog 1910 en god artikel om Anne Søde. Siden er hun omtalt af andre, f.eks. af N. Sodborg i en artikel om Vesløsgård i årbog 1911 og af P. L. Hald i ”Thisted Købstads Historie”, årbog 1924. Senere er der kommet flere oplysninger frem om hende og hendes pårørende. De vigtigste bringes i denne artikel.

I THISTED KIRKES HOVEDSKIB nærmest koret hænger der et meget stort og iøjnefaldende epitafium (mindetavle) med billeder af en kvinde og to mænd. Kvindeskikkelsen forestiller fru *Anne Søde*, kendt fra mange folkesagn, i midten står hendes første mand, *Søren Jacobsen Lugge*, rådmænd i Thisted, og til venstre i forgrunden hendes anden mand, *Enevold Nielsen Berregaard*, borgmester i Thisted og ejer af Kølbygård og Vesløsgård.

Et mindre epitafium af sandsten er opsat på østvæggen af det gravkapel, der er indrettet i den østlige ende af sideskibet for Anne Søde og Enevold Berregaard, der nu ligger i gravhøvelvingen under kapellet, og for deres efterkommere.

Både det store epitafium og kapellet med det skønne smedejernsgitter vidner alene ved deres udstyr om, at disse mennesker må have haft en enestående stilling på egnen. Ingen andre steder i Ty finder man noget tilsvarende minde om rigdom og magt.

Andre minder om dem, og især om Anne Søde, finder man i mundtlig overlevering. Om ingen anden tybo fortælles der så mange sagn om den eventyrlig rige frue på Kølbygård, der stod i pagt med hemmelige magter¹). De fleste af sagnene er ikke særlig originale. De fortælles også om andre rige kvinder, f.eks. om fru Ingeborg Skeel til Voergaard og om den rige frue på Vadskegård, Kirsten Mikkelssdatter, der var tybo. Det er altså vandresagn, som folk fortæller, snart omen, snart om en anden, men altid om en stedlig person; her i Ty var der ikke andre, der kunne være hovedperson i den slags historier, end Anne Søde.

Det er værd at lægge mærke til, at man ikke har noget at fortælle om hendes mænd. Hendes sidste mand døde kun 5 år før hende, og de mange vidnesbyrd, man i arkiverne kan finde om hans virksomhed, synes at vise, at han var en fremragende, ualmindelig dygtig og foretagsom mand. Man får indtryk af, at det var ham, der samlede den store formue.

Men folkesagnene ved bedre. Fra gammel tid har man givet Anne Søde æren. Det var hende, der med sin klogskab, sit handelstalent, sin stærke vilje og sin sparsommelighed stod bagved. Mange mente dog, at det ikke var hele forklaringen. I en tid, hvor det gik tilbage for mange herremænd og andre store folk, var det uforståeligt, at der kunne samles så kolossale rigdomme. Vel ejede de to herregårde, somme tider flere, men de var

ikke særlig store, bøndergodserne heller ikke, og intet sagn fortæller om bondeplagerier eller hårdhændet udnyttelse af bøndernes arbejdskraft. Ved handel kunne der tjenes penge; det vidste tyboerne fremfor nogen; men når en kvinde kunne bunke så mange penge sammen, måtte der være en anden årsag. Det kunne ikke gå rigtigt til. Troen på, at kvinder, og for den sags skyld også mænd, kunne ”hekse”, var almindelig dengang (og den er såmænd ikke helt uddød endnu). Allerede under den thistedske besættelsessag 1696-98 mumlede folk om, at Anne Søde kunne hekse. Mumleriet blev hindret i at komme rigtig frem i lyset af Enevold Berregaards faste hånd - eller var det hendes egen? - men det trivedes nok i krogene.

Eventyrlig rig blev hun. Ved skiftet efter hende 1736 blev hendes rørlige formue opgjort til over 175.000 rigsdaler, i vore penge adskillige millioner kroner! Uvilkårlig søger man også en forklaring, og ser man nøjere på skiftet, begynder man at forstå. De fleste af pengene, over 160.000 rdl., var lånt ud til herremænd og andre, og størsteparten af resten var ubetalte renter. Hun var altså, hvad vi nu ville kalde storfinancier, pengeudlåner i stor stil, ligesom storkapitalister i vore dage - eller var det hendes mand?

Penge giver renter, men det kan også give fortjeneste at overtage en pantsat gård og sælge den, hvis ejeren ikke betaler renter og afdrag, og kan man så af og til købe en gård billigt og sælge den ved gunstig lejlighed, skæpper det også i kassen. Sådan bar de sig ad. Regner man med, at de har haft et levebrød, der kunne give dem, hvad de behøvede, så de kunne arbejde med en eventuelt arvet kapital uden at bruge af den, er deres rigdom ikke så usandsynlig. Hun var nemlig 90 år, da hun døde, så hendes og hendes mænds medbragte kapitaler havde kunnet yngle i omtrent 60 år. Med en gennemsnitlig fortjeneste på 6 % p. a. af kapitalen, ville den i 60 år vokse til 32 gange begyndelseskapitalen. For at nå en slutkapital på 160.000 rdl. skulle man da kun have 5.000 rdl. 60 år før.

Det er en meget løs beregning, men den giver dog et begreb om, hvordan penge kan yngle. Spørgsmålet er så, hvor stor en kapital, de har haft til at begynde med. Desværre er det vist umuligt at påvise, men man kan så undersøge deres slægtsforhold for at se, om det er sandsynligt, at de har arvet mange penge. Samtidig vil en sådan undersøgelse fortælle noget om de samfundskredse, de stammede fra, hvad der er vigtigt for forståelsen af deres personlighed og deres karriere.

Anne Søes slægt

Bag alteret i Thisted kirke står en smuk ligsten af sort marmor, som Anne Søde lod lægge på sine bedsteforældres grave ”NEST NORDEN OP TIL GUDS ALTER” 1717. Indskriften fortæller, at under denne sten hviler ”POVEL JACOBSEN, FORDUM RAADMAND I THISTED, OG HUSTRU INGEBORG SØE, SOM VAR MADAME

¹ Årbog 1910 og 1911.

ANNE SØE HENDES FADER SAL. CHRISTEN SØE PAULIN, FORDUM RAADMAND UDI TISTED, HANS FORÆLDRE, UDI HVIS HUUS HUN I UNGDOMS AAR ER OPFØD”.

Christen Søde Paulin, kaldes ellers i kirkebogen *Christen Poulsen Søde*. Navnet Paulin, latinisering af Poulsen, betyder sikkert, at medlemmer af slægten havde studeret, måske også han selv.

Den ældste kirkebog for Thisted er desværre temmelig medtaget. Begyndelsen mangler, og af de første pjaltede blade er store stykker borte. Den begynder nu midt i en tilførsel fra juli 1649, og Anne Søes dåb kan derfor ikke findes, da hun er født 1646. Det kan derimod ses, at *Christen Poulsen Søde* fik en datter døbt 29. marts 1650. Barnets navn er borte, men man kan se, at moderen hedder *Justdatter*. Navnet på to faddere er bevaret. Den ene er Mikkel Sørensen (borgmester i Thisted), den anden Laurits Justsen (barnets morbror). 11. april 1652 døbt *Christen Søes* og *Kirsten Justdatters* barn *Maren*. Faddere var: Peder Madsen (Rosenberg) Ridefoged, Niels Justsen og Peder Justsen, Mester Jacobs hustru (se side 54), Kirsten Thomasdatter (g.m. Laurits Justsen) og Else Hansdatter. En datter blev begravet 19. juni 1653.

Christen Poulsen Søde var tit fadder til børn af Thistedes fornemste borgere. Det viser, at han selv hørte til i dette samfundslag, og han blev da også rådmand²), en stilling, som kun blev betroet velhavende og ansete folk.

Den medtagne kirkebog har ikke noget om hans begravelse, men Kirsten Justdatter blev 8. maj 1659 gift med Morten Andersen, som også siden blev rådmand. Kirkebogens liste over begravede er nogenlunde fuldstændig for de nærmeste år før 1659, undtagen for oktober 1657, da ofrene fra kampen mod svenskerne ved Nabe blev begravet. Dele af et blad er her borte, så foruden de tolv mand, der er begravet fra 9. til 15. oktober, kan der have været flere faldne. En magistratserklæring 12. marts 1661³), indsendt til regeringen, fortæller om kampen, at ”vores arme Byfolk, een Part af Borgerskab, der blev slagne og formyrt”. Christen Søde var måske mellem dem.

Det var nok først efter faderens død og moderens giftermål, at Anne Søde kom i huset hos faderens forældre, *Poul Jacobsen* og *Ingeborg Christensdatter Søde*.

Poul Jacobsen, blev begravet 2. nov. 1653 og kaldes da i kirkebogen rådmand ligesom på gravstenen. Ingeborg Søde døde først 1674. Måske stammer hun fra Thisted; den Christen Christensen Søde fra Thisted, der 7. juni 1611 blev indskrevet ved universitetet, kan være en broder til hende⁴). Hun var tit fadder i Thisted, og 1641 var hun sammen med folk af adel og præstestand fadder i Skjoldborg til præsten Poul Paaskes søn Christen.

Denne præst må have haft nogen tilknytning til rådmandsfamilien i Thisted, for da han 1643 atter fik en søn døbt, var Jacob Poulsen Thisted baccalaureus, fadder.

Jacob Poulsen Thisted blev student 1640 fra Viborg Latinskole, 1642 blev han baccalaureus (cand. phil.)⁵), derefter magister og siden præst ved Vor Frue kirke i

Ålborg. Med sin hustru Anna Beering havde han flere børn; en søn, *Christen Jacobsen Søde*, var nok opkaldt efter Christen Poulsen Søde. Denne Christen Jacobsen Søde, der også kaldes *Paulin*, skødede 1678 et stykke jord i Thisted bymark til Søren Jacobsen Lugge, Anne Søes første mand⁶). Han kalder ham i skødet sin svoger, et ord, der på den tid blev brugt i en mere udvidet betydning end nu, og der står, at han har arvet denne jord efter sine salige forældre. Matriklen 1688 fortæller, at mag. Jacob Poulsens arvinger i Ålborg ejer jord i Thisted mark, så meget, at jorden blev ansat til 5 td. 4 skp. 1 fdk. 1 alb. hartkorn. Disse oplysninger viser, at mag. Jacob Poulsen må være broder til Christen Poulsen Søde, og hertil kommer, at andre af hans børn kaldes *Paulin*, fx. *Peder Paulin*, sognepræst i Næstved, og *Anders Paulin*, byfoged i Hjørring.

Værdien af den arvede jord i Thisted mark viser også, at Poul Jacobsen må have været velstående. Kun få af Thisted borgere ejer så megen jord. Hvis Christen Søde har arvet lige så meget, vil det sige, at faderen har haft mere jord end nogen anden borger i Thisted havde 1688.

Anne Søes moders slægt

Anne Søes moder, *Kirsten Justdatter*, tilhørte en af byens førende familier. I tingbogen for Thisted er der 1673 (fol. 27b) indført en række skøder fra arvinger efter hendes broder, Peder Justsen den yngre, og disse skøder giver en oversigt over familien.

Faderen, rådmand *Just Olufsen*, var død før 1653⁷). Moderen, *Maren Nielsdatter*, blev begravet 19. jan. 1676, og blev vist, ligesom Ingeborg Søde, meget gammel. Hun overlevede alle sine sønner og to svigersønner.

Jens Olufsen og Maren Nielsdatter havde mange børn som alle boede i Thisted. De nævnes her, men i tilfældig rækkefølge, da man ikke kender deres alder.

1. *Niels Justsen* boede ”på bjerget”. Han blev 8. dec. 1650 gift med *Kirsten Rasmusdatter*, datter af den stridbare byfoged Rasmus Pedersen Brock, død 1669, og hustru Maren Offersdatter, død 1665.

Niels Justsen døde allerede 1660 (begr. 16. jan.). Han efterlod sig to sønner, *Just Nielsen Gerade*, døbt 7. maj 1652, sognepræst på Jegind⁸), og *Christoffer Nielsen*, døbt 21. april 1654, byskriver i Thisted. Enken giftede sig igen 15. sept. 1661 med Peder Andersen, vistnok en noget tvivlsom person. Da stedsønnerne voksede op, kom det til stridigheder mellem dem og Peder Andersen. Han beskyldte dem for at have overfaldet ham, og det kom til en sag om arven efter deres fader⁹). Under besættelsessagen i Thisted 1696-98 gjorde han sig også uheldig bemærket¹⁰), og han blev dømt til at udstå kirkens disciplin¹¹). Måske har han derefter forladt byen, for efter den tid er han ikke fundet nævnt i kirkebogen.

2. *Laurits Justsen* var gift, vistnok før 1649, med *Kirsten Thomasdatter*. De skænkede 1659 en stor, høj sølvkande til Thisted kirke¹²) Den stod på tre løver og

² Gravsten over Poul Jacobeen.

³ Årbog 1924, s. 42.

⁴ Universitetsmatriklen.

⁵ Samme som note 4.

⁶ Tingbog for Thisted 1678, fol. 8 b.

⁷ Reg. på folkeskat 1653.

⁸ Wibergs præstehist. Jegindø.

⁹ Tingbog for Hundborg herred 1673.

¹⁰ Anders Bæksted: Besættelsen i Thisted 1696-98, I, 71.

¹¹ Som note 10 II, 303.

¹² Danmarks kirker, Tisted amt, I, 40.

havde bibelske billeder på siderne. Samme år døde han, og enken giftede sig 16. dec. 1660 med Jens Svendsen. Dette ægteskab varede ikke længe. Hun blev begravet 25. april 1664, og Jens Svendsen giftede sig igen, men de havde en søn, Laurits Jensen, som siden ejede Kornumgård i Brønderslev sogn¹³), og som var halvbroder til Laurits Justsens datter *Kirsten Lauritsdatter*. Hun var født før 1649 og blev 3. okt. 1672 gift med *Christian Mortensen Lelius*, først amtsskriver, senere borgmester i Thisted og ejer af S. Ullerupgård.

De havde to sønner, *Mourits Kønig Lelius* og *Morten Lelius*. Den første købte 1716 Nørre Ullerupgård af Enevold Berregaard, mens broderen fik Sønder Ullerupgård. Deres fader var søn af biskop Morten Madsen i Århus og broder til Anna Mortensdatter Lelius, der var gift med biskop, dr. Mourits Køninch el. Kønig i Ålborg. En datter af dette ægtepar blev gift med Anne Søes halvbroder (se side 58).

Ovennævnte Laurits Jensen i Kornumgård havde en søn, Christian Lelius, opkaldt efter Christian Mortensen Lelius, og en datter, som blev gift i Thisted 1725 med Claus Ermandiger, senere ejer af Vrejlevkloster.

3. *Peder Justsen*, borgmester i Thisted, var gift med *Else Henriksdatter*, datter af borgmester Henrik Jensen i Viborg¹⁴). På hans tid var Thisted i tilbagegang, og borgerne så mere og mere skævt til den blomstrende skudehandel, som blev drevet fra vestkysten af Ty. Strandboerne hentede tømmer og andet i Norge og leverede til gengæld landbrugsprodukter fra Ty. Denne handel var til stor gavn for egnen, som havde overskud af korn og kvæg, men ingen skove. Storborgerne i Thisted ville gerne have denne handel i deres hænder og forsøgte flere gange at få udstedt forbud mod strandboernes handelsvirksomhed. Da Peder Justsen blev borgmester, ville han forbyde beboerne i Hansted og Klitmøller at handle på Norge¹⁵), men de klagede 1665 til kongen over ”denne unge og nye Borgmester”, som ville forhindre den ældgamle skik og brug, og året efter fik de tilladelse til at fortsætte. Efter en sag mod ham om toldsvig blev der stille om hans navn, og 1669 døde han (begr. 23. febr.). Else Henriksdatter giftede sig igen med hr. Christoffer, sognepræst i Gislum, hvor hun døde 1694¹⁶). Hun medbragte en søn af første ægteskab, *Henrik Pedersen*, som siden førte sag om sin arv.

4. *Peder Justsen den yngre* døde uden at efterlade sig livsarvinger.

5. *Maren Justdatter* blev 2. dec. 1654 gift med *Niels Jensen Oderøe*, hvis efternavn tyder på, at han stammer fra Norge. Han blev rådmann i Thisted og var en anset mand. De havde mange børn, men de fleste døde som små, og selv døde han 1672 (begr. 6. aug.)

En anden Maren Justdatter, begr. 22. aug. 1676, g. m. Peder Olufsen, begr. 16. aug. 1685.

6. *Kirsten Justdatter*, Anne Søes moder, blev som nævnt 1659 gift med *Morten Andersen*, rådmann i Thisted (begr. 30. jan. 1683). De havde fire sønner, halvbrødre til Anne Søe, men de to døde som små. En søn, *Christen Mortensen Søe*, efter gammel skik opkaldt efter moderens

første mand, blev døbt 30. dec. 1659. Han blev 25. juli 1689 gift med *Maren Poulsdatter*, og de fik 1691 en datter, *Else Sophie*, som 1715 blev viet til Mikkel Andersen Lederthoug, sognepræst i Hundborg. Christen Mortensen Søe døde i Hundborg 1720, måske hos datteren, men blev begravet i Thisted hos sin hustru, der var død 1719.

Den anden søn, *Peder Mortensen Selle*, blev født 27. dec. 1660 og døde 27. april 1720 på Ulstrup. Han var første gang gift med *Anne Christine Kønig*, datter af biskop, dr. Mourits Kønig og Anne Mortensdatter Lelius (se s. 56), anden gang 1698 med *Helvig Ingeborg Løvenkrone*, datter af Claus Beenfeldt, adlet Løvenkrone, og Helvig Brockenhuus. Peder Mortensen Selle købte 1709 Ulstrup, og efter hans død overlod hans datter *Anne Christine Selle* Ulstrup til sin søster, *Helvig Brockenhuus Selle*, der ægtede Peder Mads Jensen, købmand i Thisted, senere kammerråd og ejer af Ulstrup, og efter hans død byfogeden i Thisted, Jørgen Chr. Poulstrup.

En gravskrift over ”Ædle og Velbiurdige sal. Peder Morthensøn, Herre til Ulstrup, Fordom Kongl. Maytts Cancellie-Assessor”, underskrevet af svogeren Enevold Berregaard, findes i landsdommer, ejer af Irup, C. H. Helverskovs håndskrevne samlinger. Landsdommerens datter var gift med en af Anne Søes sønner (s. 61).

Om Just-slægtens økonomiske stilling får man et begreb, når man ser i matr. 1688 for Thisted. Medlemmer af slægten ejede tilsammen ca. 20 td. hartkorn, måske mere.

Anne Søes første mand

Anne Søe blev 4. dec. 1670 viet til *Søren Jacobsen Lugge*, der var købmand og rådmann i Thisted. Om hans slægt ved man kun, at han havde en broder, *Ib Jacobsen Lugge*. I Thisted tingborg findes 16. febr. 1678 afskrevet et salgsbrev på en skudepart til Søren Jacobsen Lugge fra broderen, der underskriver: Ib Jacobsen Luge mppr. 1682, 8. okt. var ”Hæderlig student Ib Jacobsen” fadder i Thisted, og han er vel den Iberus Jacobi, der 1667 blev student fra Ålborg og indskrevet ved universitetet. Han må da have været 18-20 år og være født ca. 1647-49. Broderen Søren har næppe været meget ældre og altså heller ikke meget ældre end Anne Søe. Ib Jacobsen døde ugift og blev begravet 19. april 1688.

Muligvis er brødrene børnebørn af *Søren Nielsen Lugge*, sognepræst i Vang, der døde ca. 1618¹⁷), da Søren Jacobsen en enkelt gang kaldes Søren Nielsen Jacobsen. Hr. Sørenns børn i Vang betalte 1619 forlovspenge af deres arv. Jørgen Sørensen Lugge (Georgius Severini Lugius), der 1620 blev student fra Viborg skole, er sikkert søn af hr. Søren, hvis fader *Niels Lugge* var sognepræst i Nørhå 1564. Anders Nielsen Lugge, sognepræst i Søndbjerg 1605-57 var en broder til Søren Lugge i Vang.

Tingbøgerne viser, at Søren Jacobsen Lugge drev en livlig handelsvirksomhed. 1678 blev han ejer af et skib, idet han udkøbte andre kreditorer, efter at skibets ejer, Jesper Christensen, var død, og dermed var der skabt grundlag for storhandel, import og eksport¹⁸). Men kort tid efter døde han (begr. 6. aug. 1678).

¹³ Trap: Danmark, Hjørring amt, Brønderslev sogn.

¹⁴ Farstrup og Axelsens dagbøger v. Ign. Becker, s. 120.

¹⁵ Johan Hvidtfeldt: Skudehandelen. Jyske saml. 5, II, 44 f.

¹⁶ Som note 14.

¹⁷ Ørum lens regnskaber 1619-20, sagsfald.

¹⁸ Tingbog for Thisted 1678, fol. 35 b.

Anne Søe sad nu som enke med en lille datter, *Ingeborg Catharine Lugge*, født ca. 1675 (kirkebogen defekt). To børn var døde som små: Ingeborg, f. 1671, død 1672, og Jacob, født og død 1677. Et par maaneder efter mandens død fødte hun en lille søn, der blev opkaldt efter faderen og fik navnet *Søren Sørensen Lugge* (fremst. 8. nov. 1678).

Hvordan hun var stillet økonomisk, ved vi ikke, men hun må have fået en god arvepart efter sin fader og velsagtens også efter bedsteforældrene, og hun og hendes mand har åbenbart forvaltet arven godt.

Anne Søe drev nemlig også handel. I skifter fra Thisted sker det, at der bliver fremlagt regninger fra hende på manufakturvarer, så det ser ud, som hun har haft sin private forretning.

Der skulle jo have været holdt skifte efter hendes mand, da han efterlod sig umyndige arvinger, og et sådant skifte ville have været meget interessant. Men det trak ud med skiftet, der skulle have været begyndt 30 dage efter dødsfaldet. En dag, vist 1. febr. 1679¹⁹), sendte borgmester Morten Thomsen og rådmand Laurits Nielsen to mænd til Anne Søe og lod melde, at de næste mandag ville indfinde sig hos hende og holde skifte, men Anne Søe lod sige, at det ikke var hendes lejlighed endnu; hun skulle sende bud senere. Borgmesteren bad rådet beskikke vurderingsmænd til mandagen, for at de umyndige børns arv kunne fastsættes uden ophold og udflugter. Men det ser ud til, at der aldrig blev holdt skifte. Anne Søe ville formodentlig ikke have nogen til at stikke næsten i hendes økonomiske forhold.

Hvornår *Enevold Nielsen Berregaard* kommer ind i billedet, ved man ikke, men de ventede pænt sørgeåret ud, inden de blev gift "hjemme i huset" den 9. okt. 1679. Trængte hun til en beskytter, så havde hun fået det, for *Enevold Nielsen* var en mand af usædvanligt format.

Det kan se mærkeligt ud, at de allerede 1684, et halvt århundrede før de døde, lod det mægtige, kostbare epitafium ophænge i kirken. Men det kan tænkes, at epitafiet egentlig er et gravminde over *Søren Jacobsen Lugge*, blot beregnet på, at det senere også skulle være gravminde over dem. De har vel ikke dengang tænkt sig, at de skulle komme til at hvile som adelige godsejere i et fornemt gravkapel.

Anne Søes børn af første ægteskab

Datteren, *Ingeborg Catharina Lugge*, var et godt parti. Det var at vente, at der ville melde sig mange friere, og at moderen ville være kræsen. Det blev allerede i samtiden fortalt, at sognepræsten i Thisted, mag. Oluf Bjørn, havde bejlet og fået en kurv, og at han derfor under besættelsessagen søgte at ramme Anne Søe. En passende bejler meldte sig imidlertid, nemlig adelsmanden *Peder Reetz* til Lergrav, og brylluppet stod 12. dec. 1695. Men året efter døde han.

Ingeborg Lugge sad nu som enke til 1700, da hun blev gift med assessor *Diderich Braës* til Kokkedal. *Enevold Berregaard* havde dengang købt *Todbøl*, og der stod brylluppet. Det unge par boede på *Todbøl*, men næste år døde hun efter en barnefødsel og blev begravet 11. juni 1701. Sønnen *Peder Enevold Braës* blev døbt 23. aug. 1701. Anne Søe bar ham, og blandt fadderne var hendes

søn *Christian Berregaard*, *Morten Lelius* og amtsforvalter *Jens Hansen*.

Anne Søes søn, *Søren Sørensen Lugge*, blev student 1699 fra Ålborg skole, 1704-06 var han i udlandet, og 1708 blev han magister. Han blev sognepræst i Ho lstebro og omtales som en god, ærlig mand, villig til at hjælpe de fattige²⁰).

1707 blev han i Thisted gift 1. gang med *Else Jensdatter*, datter af amtsforvalter *Jens Hansen*, 2. gang 1717 med *Helene Margrethe Helverskov*, datter af landsdommer C. H. Helverskov til Irup, 3. gang med *Anne Friis Basballe*, datter af borgmester Chr. Basballe i Århus. Han havde mange børn, men de fleste af dem døde vist som små. Ved sin død 17. marts 1730 efterlod han sig dog i hvert fald tre døtre og en søn, nemlig af første ægteskab *Anne Søe Lugge* og *Anne Cecilie Lugge*, og af tredje ægteskab *Helene Christiane Lugge* og *Enevold Berregaard Lugge*²¹). Sønnen blev siden ejer af *Marsvinslund*²²).

Anne Søes anden mand og deres børn

Enevold Nielsen Berregaard var født 1653 på Gjøl, søn af sognepræst *Niels Pedersen Bjerregaard* og *Mette Sørensdatter Bhie*, og døde 1731 på Kølbygård. Han var rådmand og borgmester i Thisted, ejer af Kølbygård og Vesløsgård. Han fik titel af justitsråd og blev 1726 optaget i adelsstanden. Han og Anne Søe fik to sønner, *Christian Berregaard*, døbt 30. okt. 1683 og *Frederik Berregaard*, døbt 8. sept. 1685.

En udførlig omtale af hans slægt og af hans og sønnernes liv og virksomhed vil her føre for vidt. Der findes en del litteratur om dem og dertil må der henvises²³).

Tre personligheder:

Herremanden, rådmand den og fru

Om *Enevold Nielsens*, *Søren Jacobsens* og *Anne Søes* udseende ved vi kun, hvad billederne fortæller. I Thisted har vi et billede af dem alle tre på det store epitafium, og to store malerier på museet, et af *Enevold Nielsen* og et af *Anne Søe*. De havde engang deres plads på Kølbygård.

Om de ligner, ved vi ikke, men dengang gjorde malerne i hvert fald ikke med vilje folk grimmere, end de var. Alligevel må billederne kaldes gode. De er velkomponerede, viser en fin teknik og en god sans for farve, og det er endda ikke det bedste, der kan siges om dem. Et portræts kunstneriske værdi afhænger af, om det giver os et indtryk af personligheden bag udseendet, og disse portrætter, eller rettere knæstykker, er netop meget levende og karakterfulde. En lille, trykt gengivelse i sort og hvidt kan ikke give nogen rigtig forestilling om billedernes indhold. Man må se dem og give sig god tid.

Museets store billeder af *Enevold Nielsen* og *Anne Søe* svarer ret nøje til epitafiebilledet. Vi vil derfor holde os til det, fordi vi der også ser *Søren Jacobsen*.

På dette billede er *Enevold Berregaard* den, der er lettest at bedømme, den mindst sammensatte karakter.

²⁰ Wibergs præstehistorie, Holstebro.

²¹ Extract af forsvunden gejstlig skifteprot. for Skodborg herred ved provst Kyndi, udg. af Erh. Quistgaard.

²² La Cour: Danske Gaarde, A, II, 309.

²³ Årbog 1917 og Danmarks Adels Aarbo, slægten Berregaard.

¹⁹ Tingbog for Thisted 1679, fol. 2.

Sikker, veloplagt og sejrsvant står den brede, djærve skikkelse med en naturlig, næsten kongelig værdighed. Ikke en opkomling, men en dannet, rig og mægtig mand af god slægt. Det kraftige rødmossede ansigt stråler af energi og beslutsomhed, den høje, brede pande under parykken og øjnenes udtryk tyder på stor klogskab. Han kan blive vred, men han forløber sig ikke. Munden og øjnene vidner om sund skepsis, lune og sans for humor, og ansigtet er i det hele åbent og tiltalende. En farlig modstander er han, men han er hverken uforsonlig eller hård og hadefuld.

Dette indtryk af ham svarer ikke helt til det, man har dannet sig ved at læse, hvad der er skrevet om ham, men når man fra billedet vender tilbage til bøger og arkivalier, opdager man, at man nu ser hans virksomhed i et nyt lys.

Han bliver omtalt som en barsk og hård, hensynsløs mand. Man har dog her sikkert dømt efter hans optræden i retten, hans indlæg i utallige retssager. Her går han unægtelig lige på og hårdt, men den tids sprogbrug i retten var i det hele taget meget aggressivt. Og han er langt fra at være en kværlant, tager heller ikke sin tilflugt til omsvøb og udflugter. Hans indlæg er skarpe og træffer modparten nøjagtig på de ømme steder, men de går lige til sagen. Og vel ser han på sin og konens bedste, men aldrig på uretmæssig måde, enten det nu var af klogskab, eller fordi han var en retfærdig mand.

Han træder gerne i skranken for andre. Hvis nogle af hans bønder blev trukket ind i en sag, og de kom i knibe, kunne det ske, at Enevold Nielsen selv mødte for retten. Og da var modparten ilde stedt. Det var naturligvis tit i hans egen interesse, at hans bønder ikke led uret, men på den anden side mente man dengang, at det var herremændenes kristelige pligt at forsvare og hjælpe deres undergivne, og det mente Enevold Nielsen sikkert også.

Under besættelsessagen havde han hjulpet to syge søstre, fordi den ene havde tjent i hans hus. Han fortæller selv, at han følte sig forpligtet over for dem og tilbød faderen, at han ville sende dem til en læge i Viborg på sin egen bekostning. Faderen tog først ikke imod hans gode og venlige tilbud, men siden fortrød han det og gik igen til borgmester Enevold, der ikke bar nag, men hjalp ham med at få pigerne sendt til Ribe, hvor de blev helbredt. Enevold Nielsen skrev endda selv til lægen for at spørge, hvordan det gik.

Hans sunde, rolige omdømme og hans besindighed viste sig tit under besættelsessagen. Han holdt sig noget i baggrunden, og lod sin fjende, præsten, rende sig så mange staver i livet, at andre kunne fælde ham. Amtmand, biskop, amtsforvalter og andre høje personer lader sig narre, men ikke Enevold.

Søren Jacobsen er ikke køn. De fremstående kindben, den lave pande og den store, grove hånd giver ham et plumpt udseende, men vidner også om en vis driftighed og sej kraft. Han ser heller ikke særlig begavet ud, men det behøvede han vel heller ikke at være, når han var i kompagni med Anne Søe. Det første indtryk af ham er nærmest utiltalende, men jo længere man ser på ham, jo bedre synes man om ham. Han kunne godt se ud til at være en god, jævn og ærlig mand, en trofast og kærlig ægtemage. Men det er svært at blive helt klar over hans karakter.

Anne Søe er dog den mest gådefulde. Hun ser ud, som om hun bærer en maske, der skal dække over hendes

tanker og følelser. De store, let lukkede øjne ser halvt til siden. Hun virker kølig og utilnærmelig.

Man føler, at man let kunne komme på talefod med Enevold Nielsen, måske også med Søren Jacobsen, hvis man kunne finde et emne, han kunne tale med om, men absolut ikke med Anne Søe.

"Meget smuk, viljestærk og energisk" er ord, der længe har været knyttet til Anne Søes person. Det er vanskeligt for os at afgøre, om traditionen har ret, eller det er en romantisk beundring for det ualmindelige, der har udstyret hende så rigt.

Om hendes klogskab og energi ved vi ikke meget. Det var jo Enevold Nielsen, der handlede og talte og skrev. Det er Enevold, der fører de mange sager for retten med imponerende dygtighed. Om hun stod bagved, ved vi ikke. Når hun som på epitafiet i gravkapellet kaldes Anne Søe til Vesløsgård, er det måske kun et udslag af ridderlighed fra hans side.

Meget smuk er hun ikke på billedet. Måske havde hun været det og kunne måske være det endnu, når hun lod masken falde.

Var hun omtrent som andre behøvede hun ikke denne stive maske. Der må være noget, der skal skjules. Er hun kold og hård, eller er hun snarere en følsom, men stolt natur, der dækker sine sår med maskens skjold. Sår var der nok af. Faderen død, måske faldet for fjendens hånd. To små børn, en svigersøn og derefter datteren taget fra hende. Misundelige kællingers hadefulde forsøg på at få hende udråbt som heks og om muligt bragt på bålet. Ondsindet sladder, der løb landet rundt.

Vandresagn om rige kvinders forbindelse med djævelen er heftet til hende. De er så tåbelige, at de ikke er værd at nævne. Et sagn om, at hun skulle have tilvendt sig et stykke jord ved at tage noget muld med i skoene hjemmefra og sværge på, at hun stod på sin egen jord, er også et vandresagn. Jorden kaldes "Trædejord", men det betyder nok kun, at der havde været trætte (træde) om den, og det havde der været, før Anne Søe blev født.

Et sagn fortæller, at en af hendes sønner skulle have taget sig af dage på Kølbygård, fordi hun havde forskudt ham. Det kan ikke passe. Vi kender jo alle hendes sønner og deres skæbne.

Og sådan kan man pille det ene sagn i stykker efter det andet.

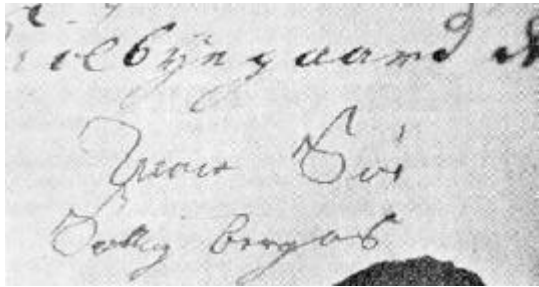
Hun skal have været godgørende. Men var hun det, har hun nok været det på den måde, at hun ikke har ladet den venstre hånd vide, hvad den højre gjorde. Der foreligger ikke noget skriftligt om det, før kort tid før hendes død. Ved en "fundats" skænkede hun rige gaver, især til fattige. Det hedder i gavebrevet, at hun og hendes gode salig mand havde besluttet at bortskænke en og anden kapital til gudelig brug, men at "min gode Sal. Mands hastig bortkommende Fraskillelse hindrede os i at forfatte noget skriftlig...". Hendes Enevold, hendes højre hånd, var altså død en hastig død, og nu måtte andre hjælpe hende.

Disse gaver og de meget forstandige bestemmelser, der blev knyttet til deres uddeling, kan nok tyde på, at hun virkelig har haft sind til at gøre godt, også før fundatsen blev oprettet.

Men ansigtet siger intet. I nogle familieoptegnelser, skrevet af en af hendes efterkommere, skovridder Frederik Villum Berregaard (1819-1892), hedder det om Anne

Søe, at med hensyn til hende ”findes så store modsigelser, at det er umuligt at udlede sandheden”. Det var måske det, hun ønskede.

Åndsfrisk var hun højt op i årene, som de fleste, der bliver meget gamle. Endnu kort før hun 1736 døde på Kølbygård, 90 år gammel, kunne hun underskrive sig

A black and white photograph of a handwritten signature in cursive script. The signature is written on a piece of paper that appears to be part of a document. The text is written in dark ink and is somewhat faded. The signature reads "Anne Søe" on the first line, "Sallig Bergos" on the second line, and "Kølbygård" on the third line. The handwriting is elegant and characteristic of the 18th century.

Anne Søe,
Sallig Bergos.

Henvisninger:

Der henvises til Anders Bæksted: Besttelsen i Tisted 1696-98.

(Kilde: Historisk Årbog for Thisted amt 1962, side 49-67).